

УДК [02:004:001/89:631.145(477)]:026:63(061)“452”

Віктор Вергунов,

академік НААН України, директор Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААН України

Інформаційно-бібліотечне супроводження наукового забезпечення агропромислового виробництва в Україні (До 100-річчя Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААН України)

Розкривається історія становлення та розвитку методичного центру з питань інформаційно-бібліотечного супроводження наукового забезпечення агропромислового виробництва України – Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки Національної академії аграрних наук України. Виокремлені пріоритетні напрями її діяльності упродовж 1917–2017 рр. відповідно до прийнятих рішень виконавчої та законодавчої гілок влади в країні.

К л ю ч о в і с л о в а: Національна наукова сільськогосподарська бібліотека НААН України, книжкові фонди, національна сільськогосподарська бібліографія, інформаційно-бібліотечне забезпечення розвитку аграрної науки, освіти та техніки.

Тривалий час, насамперед за радянської доби, датою заснування Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки Національної академії аграрних наук України вважалося 30 жовтня 1921 р., коли свою діяльність розпочала службова книгозбірня Народного комісаріату земельних справ УСРР у Харкові [1–5]. Однак багаторічні архівні пошуки довели, що це не відповідає дійсності. Лише нещодавно стало відомо, що у фонді «Українська Центральна Рада» Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України зберігається її постанова від 16 липня 1917 р. за підписом товариша (заступника) голови С. Ф. Веселовського «Про затвердження бюджету Генерального Секретаріату Земельних Справ», в якій з-поміж іншого йдеться про створення і бюджетне фінансування при відомстві окремої бібліотеки [6]. Вдалося також встановити, що на початковому етапі бібліотека функціонувала при відділі сільськогосподарської освіти, а потім стала структурним підрозділом головного аграрного відомства. На сьогодні відсутні достовірні відомості про першого завідувача установи, але є всі підстави припустити, що ним був учений-агроном, латвієць Генріх Отонівич Кох. Завдячуючи саме його організаторським талантам, відбулося становлення бібліотеки.

Після заснування Сільськогосподарського вченого (згодом – наукового) комітету України 1 листопада 1918 р. на чолі з академіком В. І. Вернадським [7] бібліотека увійшла до складу цього органу як головна з питань інформаційно-бібліотечного супроводження наукового забезпечення провідного сектора економіки України – сільського господарства. У першій інвентарній книзі зазначено, що на той час

фонд книгозбірні становив 3085 примірників книг, з яких 1637 надійшли від Департаменту сільськогосподарської економіки, статистики й кооперації.

З появою 5 лютого 1919 р. в Києві радянської влади змінюються пріоритети в діяльності як СГВКУ, так і його бібліотеки. Відповідно до § 22 першого повноцінного «Статуту СГВКУ», затвердженого 2 травня 1919 р., бібліотека входила до складу загальної секції або секретаріату Комітету [8]. У цей період установа разом із Президією СГВКУ переїжджає з будинку № 19 по вул. Володимирській (колишній Великій Володимирській) до № 24 – на другий поверх приміщення консисторії Софії Київської, де розміщувалася разом із Київською єпархіальною радою.

Після захоплення Києва денікінськими військами 31 серпня 1919 р. діяльність бібліотеки була призупинена, як, до речі, і СГВКУ. У місті відбуваються масові погроми і грабежі. Установа втратила понад 230 найбільш цінних раритетних видань. Після повернення 16 грудня 1919 р. до Києва радянської влади профільне відомство вперше затверджує спеціальне «Положення про Центральну сільськогосподарську бібліотеку». Наступного року, на підставі рішень радянського уряду, вона офіційно стає правонаступницею або скарбником наукових здобутків цілої низки творчих об'єднань, а саме книжкових фондів книгозбірень: Південноросійського товариства сільського господарства та сільської промисловості (засноване в 1897 р.), Всеросійського товариства цукрозаводчиків (1900), Київського агрономічного товариства (1909), Київського товариства сільського господарства та сільськогосподарської промисловості (1898), частково – Київсько-

го губернського земства (1903), а трохи згодом і Центрального сільськогосподарського кооперативного союзу «Централ» та ін. В результаті фонд бібліотеки зріс до 128 тис. назв російською, українською, польською, німецькою, французькою та іншими мовами.

У 1921 р. бібліотека налагоджує надходження книг з Америки. Крім того, вона розпочинає підготовку спеціальних статистичних матеріалів на замовлення як СГНКУ, так і профільного наркомату. У цей період проводиться значна робота і щодо закладання науково-методичних основ національної бібліографії. Зокрема, з'являється унікальне видання академіка П. А. Тутковського «Матеріали з сільськогосподарської бібліографії» [9], у підготовці якого через бібліотечно-бібліографічне бюро СГНКУ взяла участь і наша бібліотека. А ще було підготовлено цілу низку значущих методичних рекомендацій. Серед них слід назвати, укладені Г. О. Кохом, «Інструкцію зі складання бібліографічних каталогів» та «Сільськогосподарську бібліографічну класифікацію». Разом із «Бібліографією одниничної сільськогосподарської літератури України» К. Дубняка вони зайняли гідне місце в експозиції першої Всесоюзної сільськогосподарської виставки у Москві 1923 р.

Саме з 20-х рр. бібліотека починає систематично видавати двотижневий «Бібліографічний бюлетень». Із його публікацій слід виокремити матеріали, присвячені удосконаленню системи класифікації літератури, розробленої Г. О. Кохом. Остання була побудована на основі децимальної, але відмінної від міжнародної, системи, за що отримала назву – критично-оглядової. До речі, згодом її запровадили у всіх аграрних книгозбірнях УСРР.

На виконання § 15 нового Статуту від 9 серпня 1923 р. СГНКУ переїжджає до тодішньої столиці УСРР Харкова. А ось ЦНСГБ через відсутність задовільних умов повноцінного функціонування залишилася у Києві, але вже як книгозбірня Київської філії Комітету. За таких обставин на основі створеної наказом Наркомзему УСРР № 283 від 31 жовтня 1921 р. службової бібліотеки організовується її харківський аналог [10]. Її ядро становила частина фонду книгозбірні Харківської губернської земської управи, заснованої у лютому 1899 р. з місцем розташування, як вдалося встановити, у будівлі по вул. Сумській 1/64, більш відомій як будинок Машкевича. Очолив бібліотеку тодішній секретар управи І. П. Белоконський [11].

Нова об'єднана Центральна сільськогосподарська бібліотека у Харкові була створена 16 серпня 1924 р. Її директором призначили секретаря СГНКУ А. Носова. Спираючись на бібліографічно-бібліотечне бюро Комітету, використовуючи міжна-

родну децимальну бібліографічну систему, неухильно дотримуючись краєзнавчих принципів, книгозбірня активно займається підготовкою та виданням покажчиків сільськогосподарської літератури. Перший том, укладений К. Дубняком, налічував 7122 назви галузевих книг і журнально-газетних статей із 40 видань [12]. До сьогодні у вітчизняному фаховому середовищі він вважається еталоном для такого типу видань.

У червні 1927 р. уряд УСРР своїм рішенням ліквідує СГНКУ. Як вказано у відомчому наказі № 111/2100 від 22 червня 1927 р., він себе «... ізжив у такій науково-організаційній формі, що більше відповідала завданням Наркомосвіти з його дослідними кафедрами та опрацюванням основ аграрної науки і її методик» [13]. Однак, як відзначали у своїх дослідженнях представники української діаспори, Комітет був ліквідований за прояви націоналізму.

Новим координуючим органом функціонування аграрної науки, замість Комітету, стає Науково-консультативна рада при Наркомземі УСРР. Завдання наукового супроводу, у т. ч. інформаційно-бібліотечного, колгоспно-радгоспного будівництва, що стрімко набирало сили, вона покладає на створений 1 листопада 1928 р. Український НДІ економіки й організації сільського господарства. У тодішніх умовах на цей інститут влада покладала виконання функцій галузевої академії. Адже не випадково йому передали книжкові колекції київського та харківського представництв колишнього СГНКУ і створили Всеукраїнську центральну сільськогосподарську бібліотеку з філією у Києві із загальним фондом 178 614 одиниць зберігання. Згідно з рішенням уряду, їй дісталися також книжкові видання бібліотеки Харківського товариства сільського господарства та сільськогосподарської промисловості, «Союзбанку» і Ради кооперативних з'їздів.

Варто наголосити, що новостворена інституція оперативно налагоджує обмін літературою із 121 науковою установою із 17 країн світу. Наявність широкого спектра видань дала змогу створити при бібліотеці спеціальне бюро у справі реферування зарубіжної літератури.

Відповідно до § 2 Постанови РНК УСРР від 22 травня 1931 р. «Про організацію Всеукраїнської академії сільськогосподарських наук [14], Центральна сільськогосподарська бібліотека переходить до її відання. Установі передаються бібліотечні фонди ліквідованих УкрНДІ економіки й організації сільського господарства, Українського інституту сільськогосподарської аспірантури, УкрНДІ ґрунтознавства та ін.

За рішенням Президії ВУАСГН від 10 грудня 1931 р. бібліотеку прирівнюють до категорії науково-

дослідних установ республіканського значення, а персонал відносять до третьої категорії за оплатою [15]. У цей час її очолює випускник Імператорського Петербурзького університету, полтавчанин В. А. Лебединський [16]. Установа розміщується в шести кімнатах разом з Наркомземом УСРР у Харкові по вул. Сумська, 82 і має філії у Києві та Одесі. Її фонд досягає майже 250 тис. видань. Постає питання про будівництво окремого приміщення, про що Бюро Президії ВУАСГН 15 травня 1932 р. ухвалює спеціальну постанову, в якій, між іншим, передбачається надсилання до неї обов'язкових 3-х примірників видань сільськогосподарської тематики, що виходили на території України [17].

Однак наступають непрості часи для ВУАСГН. На її адресу лунають звинувачення від партійних органів щодо відповідальності за наслідки голоду 1932–1933 рр., за «політичну короткозорість» у діяльності. Практично уся її Президія, крім президента, була заарештована, а потім знищена. Під репресії потрапили і працівники бібліотеки: колишні директори – А. Носов, Г. А. Мельник і його заступник А. С. Савко за сприяння «...величезній засміченості апарату бібліотеки класово-ворожими елементами...», що призвели до розвалу каталогу і млявих темпів створення систематичного каталогу» [18].

10 липня 1935 р. для посилення партійного керівництва бібліотеки її очільником призначають професійного революціонера, соратника Я. Свердлова і Артема (Сергеєва) – О. Ф. Корнєєва, який до цього працював членом Президії ВУАСГН. Наркомзем затверджує нове «Положення про Центральну сільськогосподарську бібліотеку» як самостійну науково-дослідну установу при відомстві. У 1936 р. бібліотека вперше за роки свого існування проводить повноцінну інвентаризацію наявного фонду, під час якої чітко дотримуються нових принципів комплектування, а саме: 1) література з питань сільського господарства повинна становити – 65–68 % фонду, 2) точні науки і природознавство – 8 %, 3) суспільно-економічні науки – 19 %, 4) інші дотичні – 8 % [19].

Розпочалося системне видання «Бюлетеня бюро із закордонного досвіду». З 1936 р. установа отримує безкоштовний обов'язковий примірник професійної літератури, яка видавалася на території СРСР російською, українською та мовами народів Радянського Союзу. Через рік бібліотеці доручають підготовку до друку ексклюзивного реферативно-бібліографічного збірника «Стаханівський досвід у соціалістичному сільському господарстві» обсягом понад 10 друкованих аркушів. Видання накладом 3 тис. примірників виходило до 1956 р. Воно було одним з провідних у країні, адже неодноразово (у 1939,

1940 та 1955 рр.) отримувало нагороди на всесоюзних сільськогосподарських виставках у Москві.

Величезним випробуванням для бібліотеки та її філій стали роки Другої світової війни, особливо період німецької окупації України. Не всі її підрозділи були евакуйовані і, як нещодавно вдалося встановити, деякі з них залучалися місцевими окупаційними владами до роботи з населенням.

На жаль, достовірних архівних даних про діяльність бібліотеки в умовах німецької окупації не знайдено. Існують лише дотичні, які стосуються діяльності Київської філії, завдячуючи, насамперед публікації К. Дубняка за грудень 1941 р. у газеті «Українське слово» [20]. Серед іншого в ній повідомляється про підготовку бібліотекою українськомовних та німецькомовних нарисів з історії сільськогосподарської літератури, бібліографій з різних галузей сільського господарства. Після звільнення Харкова від окупантів вже 10 червня 1944 р. була проведена інвентаризація фонду бібліотеки. З'ясувалося, що за роки окупації установа втратила більше 10 тис. цінних книг і журналів [21]. Зазнало значних пошкоджень її приміщення по вул. Сумській.

Повноцінну діяльність бібліотеки вдалося налагодити вже з квітня 1944 р. після повернення з евакуації її директора О. Ф. Корнєєва. Розпочалася робота над майже 30 бібліографіями. Згідно з § 3 нового положення «Про Центральну наукову сільськогосподарську бібліотеку» від 8 серпня 1944 р., в її структурі з'являється науково-бібліографічний відділ, запроваджуються посади заступника директора з наукової роботи та трьох старших наукових співробітників [22]. Крім того, затверджується її новий статус – Центральна фундаментальна сільськогосподарська бібліотека республіканського значення.

З 1953 р. бібліотека отримує обов'язковий примірник автореферату сільськогосподарської тематики [23]. У 1956 р. міська влада Харкова переселяє книгозбірню на перший поверх непристосованого приміщення на проспекті Науки, 11. Як наслідок, було зіпсовано і втрачено 13 тис. видань. Галузева науково-освітня еліта України на чолі з академіком О. Н. Соколовським звертається до урядових структур із пропозицією побудувати спеціальне приміщення для Центральної наукової сільськогосподарської бібліотеки у Києві.

У 1957 р. книгозбірня істотно доопрацьовує алфавітний каталог, з'являються доповнення до анотацій у картках, а також змінюються етикетки та нумерація. Крім того установа в цей період проводить широкий книгообмін із закордоном.

Новий етап діяльності бібліотеки пов'язаний з призначенням 27 лютого 1964 р. нового її директора,

професійного бібліотекаря Р. Й. Целінського. Незважаючи на розпочаті роботи, пов'язані з переїздом до Києва, бібліотека стає активним учасником різних заходів, творчих зібрань. У її структурі з'являється науково-методичний відділ. Співробітники установи готують проблемні рекомендаційні бібліографічні покажчики для вчених-аграріїв, виробничників, серед яких варто виокремити: «Мінеральні добрива України», «Вирощування сільськогосподарських рослин без ґрунту», бібліографічні покажчики: «Г. М. Висоцький», «Вчені Харківщини – сільському і лісовому господарству» та ін.

Упродовж 1965–1969 рр. книгозбірня функціонує як Республіканська наукова сільськогосподарська бібліотека Міністерства сільського господарства УРСР. А у січні 1970 р. її підпорядковують щойно створеному Південному відділенню ВАСГНІЛ [24]. Вона знову повертається до назви «Центральна наукова сільськогосподарська бібліотека УРСР».

У травні 1971 р. бібліотека, відповідно до рішення уряду республіки, повертається до Києва зі своїм 350-тисячним фондом у спеціально побудоване для неї приміщення. Незважаючи на численні труднощі, пов'язані як зі зміною місця дислокації, так і з хронічним відставанням у вирішенні нагальних проблем бібліотечної галузі, установа намагається робити все можливе, щоб налагодити повноцінну діяльність.

З 1973 р. бібліотека починає систематично видавати бібліографічний покажчик «Генетика, селекція і насінництво сільськогосподарських культур» та відновлює видання «Нові сільськогосподарські книги».

Згідно з Розпорядженням уряду УРСР від 29 жовтня 1975 р., установа стає бібліотекою-депозитарієм для аграрної галузі. Як наслідок, бібліотечні фонди зростають до 600 тис. одиниць зберігання [25]. Крім того ЦНСГБ стає методичним центром мережі сільськогосподарських бібліотек науково-дослідних інститутів, дослідних станцій, вишів і технікумів як Української РСР, так і Молдавської РСР. Для кращого виконання цих функцій з 1977 р. створюються обласні територіальні об'єднання аграрних бібліотек, загальний фонд зберігання яких сягав 18,7 млн примірників із обслуговуванням 400 тис. читачів на рік. У 2002 р. завдяки спільному наказу Мінагрополітики України та НААН нами була відновлена діяльність територіальних об'єднань. На сьогодні в них працює 724 особи, які надають послуги, використовуючи сукупний, майже 15-мільйонний, книжковий фонд. Для забезпечення їх ефективної діяльності протягом 2001–2016 рр. з обмінного фонду їм було передано 809 724 галузеві видання.

У 1988 р. бібліотеці знову повертають статус рес-

публіканської – спочатку під егідою ПВ ВАСГНІЛ, а згодом, з отриманням Україною незалежності, створенням Української академії аграрних наук. ЦНСГБ активно долучається до інформаційно-бібліотечної галузевої діяльності на міжнародному рівні. Підписуються прямі угоди щодо книгообміну з головними сільськогосподарськими бібліотеками світу. Особливо тісні зв'язки налагоджуються зі США.

З 90-х рр. минулого століття значно розширюється тематика науково-бібліографічних видань бібліотеки. Було підготовлено і опубліковано понад 60 поточних і ретроспективних науково-допоміжних бібліографічних покажчиків, зокрема: «Олійні культури», «Проблеми і перспективи розвитку українського села» та ін., а також бібліографічні покажчики, присвячені відомим ученим, – Ф. Ф. Ейснеру, М. М. Кулешову, М. А. Кравченку, О. А. Янаті та ін.

У 1998 р. започатковується бібліографічна серія «Академіки Національної академії аграрних наук України», яка давала змогу у форматі іменних покажчиків відображати життєвий і творчий шлях провідних українських учених-аграріїв сучасності. Таким чином, разом з іншою серією «Бібліографія вчених-аграріїв України» розпочався новий етап персоналізованого наповнення національної сільськогосподарської бібліографії. Теоретико-методологічні підходи до цієї роботи через єдиний в Україні реферативний журнал «АПК України» були закладені новим директором бібліотеки, відомим фахівцем, доктором історичних наук, професором М. С. Слободяником, який у 1998 р. змінив на посаді Р. Й. Целінського.

Якісно новий період у діяльності бібліотеки розпочався з 26 квітня 2001 р., після ухвалення Президією УААН Постанови «Про виконання Указу Президента України «Про невідкладні заходи щодо розвитку бібліотек України». Бібліотека вперше в своїй історії стає повноправним членом наукової спільноти академії через Відділення регіональних центрів АПВ. Відбуваються відповідні структурні, організаційні зміни і, головне, – упроваджуються нові принципи діяльності, пов'язаної з виконанням функцій, передбачених законами України: «Про бібліотеки та бібліотечну справу», «Про наукову та науково-технічну діяльність». Бібліотека фактично перейшла від виконання суто меморіальних функцій до вищих форм репрезентації своїх ресурсів, а це, коли книга виступає не лише констатуючою інформацією, а джерелом вивчення об'єктивної дійсності взагалі та галузевого дослідництва зокрема. Наслідком позитивних змін стало відкриття спочатку аспірантури, а потім докторантури та спецради із захисту дисертацій. Упродовж 2001–2017 рр. було підготовлено й

захищено 112 кандидатських і докторських дисертацій за спеціальністю «історія науки й техніки» та «історія сільськогосподарських наук».

У цьому зв'язку не можуть не вражати унікальні видання 13 біобібліографічних серій нашої бібліотеки. Усі ці дослідження з 2001 р. проводить, створений за рішенням Президії НААН, єдиний у світі Інститут історії аграрної науки, освіти та техніки. Його успішну діяльність забезпечують штатні 11 докторів і 28 кандидатів наук. Не менш кваліфікованим є та частина колективу, яка відповідає за зберігання і, головне, – створення сучасних галузевих інформаційних продуктів. Нашими фахівцями з 2000 р. створюється власна електронна база даних «Украгротек», яка стала надійним методичним і практичним фундаментом формування електронної наукової сільськогосподарської бібліотеки (ЕНСГБ). Це, по суті, політематична база даних розподілених електронних ресурсів: оцифрованих, запозичених та власної генерації. Локальна мережа нашої бібліотеки забезпечує ланцюгову автоматизацію основних бібліотечних процесів від комплектування документів до електронної книговидачі за допомогою системи автоматизації бібліотек «РБіС». БД «Украгротек» у 2015 р. включена до переліку міжнародних науково-технічних баз даних і довідкових ресурсів з питань сільського господарства та суміжних галузей, до яких існує безоплатний доступ в Інтернеті, що уможливило ефективне їх використання та сприяє міжнародному обміну. Нині електронний ресурс містить понад 450 тис. бібліографічних записів. Читачам також доступні 350 повнотекстових книг, 30 тис. журналів і 10 тис. авторефератів дисертацій. Забезпечується доступ користувачам і до міжнародних баз даних: AGRIS/CARIS; AGRICOLA; HINARI, АГОРА і OARE.

У бібліотеці створена дієва інноваційна інфраструктура сервісного обслуговування користувачів з використанням повного спектра інформаційно-бібліотечних ресурсів і послуг. Доступність до них забезпечується як з локальної мережі бібліотеки, так і інтернет-сайта: <http://dnsgb.com.ua>, який функціонує з 2006 р. і є мультимедійним порталом. Він забезпечує виняткову можливість позиціонувати здобутки установи в інформаційному просторі. Крім того, бібліотека забезпечує доступ до інших ресурсів, представлених у форматі електронних виставок, інформаційно-аналітичних, наукових, бібліотекознавчих ресурсів. Створений галузевий корпоративний каталог між бібліотеками сільськогосподарського профілю «АгроКАРС». Бібліотекою розроблені: «Концепція інформатизації бібліотек України», «Концепція інформатизації сільськогосподарських бібліотек України», низка нормативних документів у сфері інформаційно-бібліотечної роботи, таких як: стандарт «Комплекту-

вання фондів спеціальних бібліотек сільськогосподарського профілю», Стандарт Організацій України (СОУ) «Правило усталеної практики 73.2-37-111:2011 «Одномовний сільськогосподарський тезаурус: створення і використання», СОУ «Організація роботи та умов функціонування сільськогосподарських бібліотек України». Затверджені і успішно реалізуються понад 100 науково-методичних й регламентуючих документів для підпорядкованих бібліотек галузевих дослідних установ та освітніх закладів. Це, зокрема, технологічна інструкція «Про проведення ретроспективної конверсії фондів ННСГБ НААН»; інструктивно-методичний посібник «Електронний каталог Державної наукової сільськогосподарської бібліотеки УААН»; методичні рекомендації: «Пошук галузевої вітчизняної та зарубіжної інформації з використанням електронної бази даних «Украгротек» та світових баз даних», «Планування роботи бібліотеки: методичні поради працівникам бібліотек аграрних вузів I–II р.а.»; «Інноваційні підходи до організації бібліотечних виставок у наукових сільськогосподарських бібліотеках»; «Облік результатів довідково-бібліографічного обслуговування в наукових бібліотеках аграрних ВНЗ I–IV р.а.» та ін.

ННСГБ НААН зареєстровано і отримано в Держдепартаменті інтелектуальної власності 28 авторських свідоцтв (25 – на книги, 2 – Бази даних «Електронний каталог Державної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААНУ- УКРАГРОТЕКА» (№ 34180 від 20.07.2010 р.) та «Національна інформаційна база даних з історії започаткування, становлення та розвитку науково-дослідних установ, організацій УААН, Мінагрополітики України та навчальних закладів аграрного профілю» (№ 34466 від 10.08.2010 р.), 1 – знак ННСГБ, № 110257 від 27.07.2009 р.

Установа постійно працює над удосконаленням й запровадженням нових форм обслуговування користувачів з використанням розширеної номенклатури сервісних послуг. Йдеться, зокрема, про реєстрацію віддалених користувачів, надання консультацій, віртуальних довідок, електронні запити, електронне доставляння документів, електронне бронювання, вибіркове розповсюдження інформації.

Важливим напрямом роботи бібліотеки є маркетингова діяльність, стратегія якої полягає у просуванні інформаційних, рекламних, консалтингових послуг тощо. На замовлення НДУ України та окремих науковців виконуються тематичні добірки. Назвемо лише кілька: «Еколого-економічне обґрунтування систем основного обробітку ґрунту та удобрення в агрофітоценозах на зрошувальних землях Півдня України»; «Кормова продуктивність буркуну білого в сумісних посівах з бобовими культурами на зелену масу в умо-

вах Лісостепу Правобережного»; «Економіка лікарської сировини»; «Кормова продуктивність гібридів кукурудзи різних груп стиглості та їх сумішок з бобовими травами в умовах Лісостепу України».

У новому тисячолітті наша установа здійснила величезну поетапну роботу із запровадження трьохаспектних бібліотечних інновацій: технологічних, функціонально-змістовних та комунікаційно-соціальних. У цьому напрямі ми працюємо вже другу п'ятирічку, проводимо спеціальні дослідження як з фундаментальної, так і прикладної тематики, пов'язаної зі створенням НТП НААН, за якими, без перебільшення, найближче майбутнє нашої бібліотеки.

Останнім часом позитивних успіхів наша установа досягла на ниві введення до пантеону слави цілої плеяди видатних особистостей, які словом і ділом прославили Україну, але з цілої низки причин були забуті, насамперед за радянської доби. Проводячи численні круглі столи, конференції, встановлюючи меморіальні дошки і пам'ятні знаки практично на всій території держави, ми довели: спеціальна бібліотека національного виміру не лише комплектує, обробляє і зберігає генетичну ідентифікацію нації у вигляді книг, а й гідно репрезентує кращі здобутки у різних галузях аграрної науки, освіти, виробництва. До таких заходів слід віднести і презентацію з нагоди 100-річного ювілею ННСГБ НААН чергових трьох видань з бібліографічної серії «Іноземна сільськогосподарська книга у фондах ННСГБ НААН, науково-дослідних установ, вищих навчальних закладів аграрного профілю». Йдеться про угорське, болгарське та іспанське видання [26–28]. На сьогодні вже оцифровано понад 100 видань з «Фонду видань, випущених у XIX столітті з сільськогосподарської тематики». Зусиллями співробітників нашої лабораторії оцифрування зробимо все можливе, аби ці видання бібліотеки, поряд з раніше підготовленими (польська, французька, німецька і польська) були у вільному інформаційному доступі. Ми з оптимізмом дивимося у майбутнє, адже в найближчі роки понад 10-тисячний фонд видань сільськогосподарської тематики XIX ст., який розпорядженням уряду віднесено до категорії національного надбання, стане набуток кожного заінтересованого користувача не лише в Україні, а й світі.

Якщо протягом 1996–2000 рр. бібліотекою було видано дві книги, два біобібліографічних покажчики, шість номерів реферативного видання «АПК України» та опубліковано дві статті у журналах, то за останні шістнадцять років лише у біобібліографічних посібниках надруковано понад 170 матеріалів загальним обсягом 1805 друкованих аркушів. А ще варто згадати численні монографії, підручники та 2243 статті у різних фахових виданнях України та за-

рубіжжя. Бібліотекою готуються і друкуються інші наукові видання. Зокрема, побачили світ 75 випусків єдиного в Україні видання такого типу – реферативного журналу «Агропромисловий комплекс України» та його спецвипусків, які призначені для задоволення потреб товаровиробників галузевої продукції різних форм власності; 33 випуски «Бюлетеня ННСГБ НААН» та 4 випуски «Календаря знаменних і пам'ятних дат в історії аграрної науки України» тощо.

Найбільшою цінністю бібліотеки у всі часи, безперечно, були і є її працівники – справжні фахівці своєї справи. Славу установі принесли в різні періоди існування її керманичі: Г. Кох, А. Литвиненко, В. А. Лебединський, А. Носов, Г. І. Косенко, Д. С. Бірко, Є. А. Бараненко, Г. А. Мельник, професор О. Ф. Корнєєв, засл. працівник культури УРСР Р. Й. Целінський, доктор історичних наук, професор М. С. Слободяник.

У анналах історії нашої бібліотеки назавжди залишаться імена вчених, які все своє життя сприяли становленню й розгортанню її наукової потуги. Насамперед, це професори: В. П. Хижняк, М. М. Новиков, В. В. Дерлеменко, П. П. Панченко, Ю. А. Горбань, кандидат технічних наук О. С. Мудрук, заслужений працівник культури України Л. О. Зінченко, кандидат історичних наук Н. Ф. Гриценко, кандидат економічних наук З. П. Кірпаль, Н. Н. Серікова та ін.

Теплими словами ми згадуємо сьогодні заслужених працівників культури України: Т. Ф. Дерлеменко, В. К. Світайло, Н. Ф. Басун, А. О. та В. В. Устиновських, професорів О. Є. Тарабріна, В. А. Зленко, представників старшого покоління наших співробітників: кандидата історичних наук Л. Тарчук, Л. Кириленко, Л. Романчук, Л. Зайцеву, кандидата технічних наук С. Бородіна, кандидата сільськогосподарських наук П. І. Нинька, кандидата хімічних наук В. Товмаченка та ін.

Слів вдячності заслуговує і наша талановита молодь, яка поряд з ветеранами – професорами В. Кучером, О. Уткіним, В. Шевченком, В. Шелеповим, членом-кореспондентом НААН С. Рижуком та іншими сьогодні плідно працює над вирішенням проблем, які постають перед бібліотечною системою України в умовах формування суспільства знань. У першу чергу, це доктори історичних наук І. Бородай, Н. Коваленко, кандидати історичних наук Т. Каштанова, С. Коваленко, О. Пашківська, Н. Щebetюк, Г. Щиголь, А. Білоцерківська, Т. Грищенко, М. Давиденко, Т. Підгайна, кандидати сільськогосподарських наук Н. Коломієць, О. Капралюк, Х. Дмирієва, кандидати економічних наук Т. Бондур, О. Бардін, а також О. Бачкала, О. Бойченко, Ю. Милостян, Е. Юрчак, А. Семенюшко, І. Піменов та ін.

Особливу подяку слід висловити багаторічним творчим друзям нашої бібліотеки: академіку НАН України О. С. Онищенко, академіку НАПН України В. П. Коцуру, членам-кореспондентам НАНУ В. І. Попику, Л. А. Дубровиній, Г. В. Боряку, професорам О. Я. Пилипчуку, В. А. Шендеровському, А. П. Коцуру, Н. І. Коцур, С. С. Падалці та ін.

Не можна не згадати добрим словом академіка НААН М. В. Зубця та загалом усіх членів академії і теперішньої Президії на чолі з академіком Я. М. Гадзалою, які словом і ділом сприяють подальшому розвитку нашої установи.

За значний внесок у забезпечення розвитку аграрної науки, пропаганду сільськогосподарських знань, заслуги перед українським народом упродовж 1917–2017 рр. колектив бібліотеки нагороджувався: Почесною грамотою Президії Верховної Ради УРСР (1971), Почесною грамотою Кабінету Міністрів України (2006), Грамотою Верховної Ради України (2014). Кращих її співробітників у різні часи заслужено відзначали державними і відомчими нагородами. За свій внесок у збереження культурних цінностей вони отримували і відзнаки інших держав.

Таким чином, упродовж століття із низки розрізних книгозбірень, галузевих творчих об'єднань та інституцій сформувалася третя у світі за своїми фондами, після Національної сільськогосподарської бібліотеки США та Російської Центральної сільськогосподарської бібліотеки, унікальна наукова установа, віднесена вітчизняним законодавством до категорії «А», – Національна наукова сільськогосподарська бібліотека. Сьогодні вона зберігає і репрезентує понад мільйон галузевих видань на 32 мовах з 59 країн світу. Організаційно і творчо еволюціонує від 1917 р., спочатку під егідою головного профільного відомства, а потім у лоні галузевої академічної науки, наша інституція утвердилася як самостійна та загально визнана у питаннях інформаційно-бібліотечного супроводження наукового забезпечення агропромислового виробництва як в Україні, так і на міжнародних теренах. У ХХІ ст. ННСГБ чітко витримує курс на подальший розвиток академічної наукової установи гуманітарного профілю в умовах утвердження принципів євроінтеграції, демократичних цінностей, забезпечення вільного доступу до інформаційних ресурсів.

Загальновідоме, віками вивірене життєве кредо: «Дорогу здолає той, хто йде!». Саме ним ми і керуємося останні 100 років.

Список використаних джерел

1. Бібліотека Центральна наукова сільськогосподарська // Українська радянська енциклопедія. – К. : Головред. УРЕ, 1959. – Т. 1 (А–Богунці). – С. 553.
2. Бібліотека Центральна наукова сільськогосподарська //

Український радянський енциклопедичний словник. – К. : Головред. УРЕ, 1966. – Т. 1 (А – Карабарга). – С. 183.

3. Целинский Р. И. Библиотека сельскохозяйственная центральная научная Южного отделения ВАСХНИЛ / Р. И. Целинский // Украинская советская энциклопедия. – К. : Главред. УСЭ, 1978. – Т. 1 (А – Борова). – С. 461.

4. Сельскохозяйственная библиотека // Киев. Энциклопедический справочник / под ред. А. В. Кудрицкого ; изд. 2-е. – К. : Главред УСЭ, 1985. – С. 506.

5. Целинский Р. И. Республиканская наукова сільськогосподарська бібліотека / Р. И. Целинский, В. В. Дерлеменко ; Південне від-ня ВАСГНІЛ. – К., 1990. – С. 1.

6. ЦДАВО України, ф. 1115, оп. 1, спр. 1, арк. 14.

7. Вергунов В. А. Сільськогосподарський вчений комітет України (1918–1927) як модель В. І. Вернадського академізації галузевої науки (до 100-річчя Національної академії наук України та Національної академії аграрних наук України) : наук. доп. / В. А. Вергунов ; НААН, ННСГБ. – К., 2017. – 36 с.

8. ЦДАВО України, ф. 1230, оп. 1, спр. 2, арк. 12–14.

9. Тутковський П. А. Матеріали для сільськогосподарської бібліографії України / П. А. Тутковський ; Всеукр. акад. наук. – К. : Друк. Всеукр. АН, 1924. – Вип. 1. – 48 с.

10. ЦДАВО України, ф. 27, оп. 2, спр. 28, арк. 44–45.

11. Клевезаль Я. Р. Доклад о правильном устройстве библиотеки Губернского земства / Я. Р. Клевезаль. –Х. : Тип. «Печатное дело» кн. К. П. Гагарина. – 1903. – 10 с. (отд. оттиск).

12. Дубняк К. Матеріали сільськогосподарської бібліографії України 1925 рік : наукове видання. / К. Дубняк ; НКЗС УСРР, С.-Г. Н. К. України, бібліографічно-бібліотечне бюро, загальнона секція. – [б. м.], 1927. – Т. 1, вип. 1. – 227 с.

13. ЦДАВО України, ф. 166, оп. 6, спр. 1270, арк. 111.

14. Збірник законів та розпоряджень Робітничо-Селянського Уряду України. – 4 червня 1931 р. – № 18. – С. 154, 389–390.

15. ЦДАВО України, ф. 1053, оп. 1, спр. 915, арк. 76–77 зв.

16. Вергунов В. Центральна сільськогосподарська книгозбірна в житті полтавця Володимира Лебединського (до 100-річчя Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААН) / В. Вергунов // Вечірня Полтава. – 2017. – № 20 (1264), 17 трав. – С. 6.

17. ЦДАВО України, ф. 1053, оп. 1, спр. 258, арк. 63–66.

18. ЦДАВО України, ф. 1055, оп. 3, спр. 3, арк. 38.

19. ЦДАВО України, ф. 5024, оп. 1, спр. 157, арк. 12 зв.

20. Дубняк К. Про чергові завдання української науки / К. Дубняк // Нова Україна. – 1941. – 25–26 груд.

21. ЦДАВО України, ф. 5024, оп. 1, спр. 35, арк. 2.

22. ЦДАВО України, ф. 27, оп. 18, спр. 6272, арк. 88–90.

23. ЦДАВО України, ф. 5027, оп. 1, спр. 157, арк. 2.

24. ЦДАВО України, ф. 27, оп. 22, спр. 2036, арк. 7–10.

25. Целинский Р. И. 20-річчя депозитарію Центральної наукової сільськогосподарської бібліотеки (ЦНСГБ) УААН / Р. И. Целинский, Л. О. Зінченко // Вісник аграрної науки. – 1996. – № 10. – С. 83–84.

26. Угорські сільськогосподарські видання у фондах Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки Національної академії аграрних наук України та науково-дослідних установ і вищих навчальних закладів аграрного профілю (1595–2014) : наук.-допоміж. бібліограф. покажч. / НААН, ННСГБ НААН ; уклад. : В. А. Вергунов, Т. В. Лютик, Л. М. Татарчук ; наук. ред. В. А. Вергунов. – К., 2017. – 225 с. – (Сер. «Іноземна сільськогосподарська книга у фондах ННСГБ НААН та науково-дослідних установ і вищих навчальних закладів аграрного профілю» ; кн. 6).

27. Іспанські сільськогосподарські видання у фондах

Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки Національної академії аграрних наук України та науково-дослідних установ і вищих навчальних закладів аграрного профілю (1614–2012) : наук.-допоміж. бібліограф. покажч. / НААН, ННСГБ НААН ; уклад. : В. А. Вергунов, Н. Д. Коломієць, Л. М. Татарчук ; наук. ред. В. А. Вергунов. – К., 2017. – 74 с. – (Сер. «Іноземна сільськогосподарська книга у фондах ННСГБ НААН та науково-дослідних установ і вищих навчальних закладів аграрного профілю» ; кн. 7).

28. Болгарська сільськогосподарська книга у фондах Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки Національної академії аграрних наук України та науково-дослідних установ і вищих навчальних закладів аграрного профілю (1903–2006 рр.) : наук.-допоміж. бібліограф. покажч. / НААН, ННСГБ НААН ; уклад. : В. А. Вергунов, О. В. Бачкала, Л. М. Татарчук, Н. А. Сухомлин-Граждан ; наук. ред. В. А. Вергунов. – К., 2017. – 105 с. – (Сер. «Іноземна сільськогосподарська книга у фондах ННСГБ НААН та науково-дослідних установ і вищих навчальних закладів аграрного профілю» ; кн. 9).

References

1. Biblioteka Tsentralna naukova silskohospodarska. *Ukrayinska radyanska entsyklopediya*. (1959). (Vol. 1) (A – Bohuntsi). Kyiv : Holovred. URE [in Ukrainian].
2. Biblioteka Tsentralna naukova silskohospodarska (1966). *Ukrayinskyi radyanskyi entsyklopedychnyy slovnyk*. Kyiv : Holovred. URE. (Vol. 1) (A – Karabarha) [in Ukrainian].
3. Tselynskiy, R. Y. (1978). *Byblyoteka selskokhozyaystvennaya tsentralnaya nauchnaya Yuzhnoho otdelenyya VASKHNYL. Ukraynskaya sovetskaya entsyklopedyya*. Kyiv : Hlavred. USE, (Vol. 1) (A – Borona) [in Russian].
4. Kudrytskoi, A. V. (Eds.). (1985). *Selskokhozyaystvennaya byblyoteka. Entsiklopedycheskyi spravochnik*. Kyiv: Hlavred USE [in Russian].
5. Tselinskyi, R. Y., Derlemenko, V. V. (1990). *Respublikanska naukova silskohospodarska biblioteka*. Kyiv : Pivdenne vid-nya VAS HNIL [in Ukrainian].
6. TSDAVO Ukrainy, f. 1115, op. 1, spr. 1, ark. 14.
7. Verhunov, V. A. (2017) *Silskohospodarskyi vchenyi komitet Ukrainy (1918–1927) yak model V. I. Vernadskoho akademizatsii haluzevoi nauky (do 100-richchia Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy ta Natsionalnoi akademii ahrarnykh nauk Ukrainy)*. Kyiv [in Ukrainian].
8. TSDAVO Ukrainy, f. 1230, op. 1, spr. 2, ark. 12–14.
9. Tutkovskiy, P. A. (1924). *Materialy dlia silskohospodarskoi bibliografii Ukrainy*. Kyiv: Druk. Vseukr (Issue 1) [in Ukrainian].

10. TSDAVO Ukrainy, f. 27, op. 2, spr. 28, ark. 44–45.
11. Klevezal, Y. R. (1903). *Doklad o pravylnom ustroystve byblyoteky Hubernskoho zemstva*. Kharkiv : Typ. “Pechatnoe delo” kn. K. P. Haharyna [in Ukrainian].
12. Dubniak, K. (1927). *Materialy silskohospodarskoi bibliografii Ukrainy 1925 rik*. [b. m.]. (Vol 1.) (Issue 1) [in Ukrainian].
13. TSDAVO Ukrainy, f. 166, op. 6, spr. 1270, ark. 111.
14. *Zbirnyk zakoniv ta rozporядzhen Robitnycho-Selyanskoho Uryadu Ukrainy*. (1931, chervnya 4), 18 [v.m.] [in Ukrainian].
15. TSDAVO Ukrainy, f. 1053, op. 1, spr. 915, ark. 76–77 zv.
16. Verhunov, V. (2017, trav. 17). *Tsentralna silskohospodarska knyhozbirnya v zhytti poltavtsia Volodymyra Lebedynskoho (do 100-richchia Natsionalnoi naukovoї silskohospodarskoi biblioteki NAAN)*. *Vechirnia Poltava*, 20 (1264) [in Ukrainian].
17. TSDAVO Ukrainy, f. 1053, op. 1, spr. 258, ark. 63–66.
18. TSDAVO Ukrainy, f. 1055, op. 3, spr. 3, ark. 38.
19. TSDAVO Ukrainy, f. 5024, op. 1, spr. 157, ark. 12 zv.
20. Dubniak, K. (1941. hrud. 25–26) *Pro cherhovi zavdannia ukrayinskoї nauky*. *Nova Ukraina* [in Ukrainian].
21. TSDAVO Ukrainy, f. 5024, op. 1, spr. 35, ark. 2.
22. TSDAVO Ukrainy, f. 27, op. 18, spr. 6272, ark. 88–90.
23. TSDAVO Ukrainy, f. 5027, op. 1, spr. 157, ark. 2.
24. TSDAVO Ukrainy, f. 27, op. 22, spr. 2036, ark. 7–10.
25. Tselinskyi, R. Y., Zinchenko, L. O. (1996). *20-richchia depozytariiu Tsentralnoi naukovoї silskohospodarskoi biblioteki (TSNS HB) UAAN*. *Visnyk ahrarnoi nauky*, 10, 83–84. [in Ukrainian].
26. Verhunov, V. A. (Eds.). (2017). *Uhorski silskohospodarski vydannia u fondakh Natsionalnoi naukovoї silskohospodarskoi biblioteki Natsionalnoi akademii ahrarnykh nauk Ukrainy ta naukovo-doslidnykh ustanov i vyshchykh navchalnykh zakladiv ahrarnoho profiliiu (1595–2014)* (Kn. 6). Kyiv [in Ukrainian].
27. Verhunov, V. A. (Eds.). (2017). *Ispanskisilskohospodarski vydannia u fondakh Natsionalnoi naukovoї silskohospodarskoi biblioteki Natsionalnoi akademii ahrarnykh nauk Ukrainy ta naukovo-doslidnykh ustanov i vyshchykh navchalnykh zakladiv ahrarnoho profiliiu (1614–2012)*. (Kn. 7). Kyiv [in Ukrainian].
28. Verhunov, V. A. (Eds.). (2017). *Bolharska silskohospodarska knyha u fondakh Natsionalnoi naukovoї silskohospodarskoi biblioteki Natsionalnoi akademii ahrarnykh nauk Ukrainy ta naukovo-doslidnykh ustanov i vyshchykh navchalnykh zakladiv ahrarnoho profiliiu (1903–2006 rr.)*. (Kn. 9). Kyiv [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 05.06.2017 р.

Victor Verhunov,

Academician of NAAS, Director of the National Scientific Agricultural Library of NAAS of Ukraine

INFORMATION AND LIBRARY SUPPORT OF SCIENTIFIC SUPPLY OF AGRICULTURAL PRODUCTION IN UKRAINE (TO THE 100th ANNIVERSARY OF THE NATIONAL SCIENTIFIC AGRICULTURAL LIBRARY OF THE NAAS OF UKRAINE)

The history of the establishment and development of a methodological center on issues of information and library support of scientific supply of agricultural production of Ukraine – National Scientific Agricultural Library of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine is disclosed. The priority directions of its activities in 1917–2017 in accordance with the decisions which were taken by the executive and legislative branches of government in the country are identified.

Keywords: National Scientific Agricultural Library of the NAAS, book funds, national agricultural bibliography, information and library support of development of agrarian science, education and technology.